

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Lärosäte: Högskolan Dalarna

Yrkesexamen: Förskollärarexamen

Beskrivning

Läro- och lärutbildningar vid Högskolan Dalarna (HDa) har en lång tradition och förskolläro- och lärutbildning har i olika former funnits sedan högskolan bildades 1977. Inom ramen för nuvarande examensordning har HDa haft rätt att examinera förskollärare sedan 2012 vilket betyder att tre färdiga kullar hittills har examinerats från vår utbildning. Vi befinner oss i skrivande stund mitt i ett påbörjat förnyelsearbete och har haft en första heldag med programmets kursansvariga. Vi söker nu om utvecklingsmedel i relation till förnyelsearbetet och har fått tydliga signaler om att vi också kommer att få den tid vi behöver. Det är svårt att idag säga på vilket vis programmet kommer att förändras men när det aktualiseras kommenteras det i texten nedan.

HDa har delat in sin kärnverksamhet i tre Akademier. Akademin Utbildning, hälsa och samhälle (UHS) är fr.o.m. 1 januari 2014 värdakademi för hela läro- och lärutbildningsområdet, d.v.s. för förskolläro- och lärutbildningsprogrammet, grundläro- och lärutbildningsprogrammet, ämnesläro- och lärutbildningsprogrammet samt kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Läro- och lärutbildningarna leds ytterst av *läro- och lärutbildningens ledningsgrupp* bestående av akademichefen för UHS, utvecklingsledaren för läro- och lärutbildningsområdet, chefen för Pedagogiskt utvecklingscentrum Dalarna (PUD)¹ samt avdelningscheferna för de ämnen som medverkar i läro- och lärutbildningarna från akademierna Utbildning, hälsa och samhälle och Humaniora och medier (HM). Till gruppen adjungeras också en utbildningsledare med samordningsansvar, forskningsledaren för forskningsprofilen Utbildning och lärande samt ordförande i Områdesnämnden för utbildningsvetenskap vid behov. En gång i månaden deltar även programansvariga för samråd. Läro- och lärutbildningens ledningsgrupp träffas en gång i veckan för löpande samordning och beslut av mer övergripande karaktär, såsom utbildningarnas dimensionering och utbud, lärarresurser och kompetensutveckling, tjänstefördelning och särskilda satsningar inom utbildning, forskning och samverkan som berör områdets gemensamma

¹ PUD är Högskolan Dalarnas Regionala Utvecklingscentrum (RUC)

lärarresurser. För mer långsiktiga strategi- och planeringsfrågor samlas hela gruppen en gång per termin för en gemensam strategidag.

Den löpande driften och utvecklingen av lärarprogrammen samordnas av *lärarutbildningskansliet* som leds av utvecklingsledare och chefen för avdelningen Utbildningsvetenskap tillsammans med programansvariga, VFU-samordnare samt studieadministratör och studievägledare med ansvar för lärarutbildningen. Lärarutbildningskansliet fungerar som beredande organ inför beslut av Ledningsgruppen för lärarutbildning och Områdesnämnden för utbildningsvetenskap. Varannan vecka träffas programansvariga tillsammans med utvecklingsledaren för att diskutera utvecklingsfrågor och varannan vecka träffas hela kansliet tillsammans med chefen för avdelningen Utbildningsvetenskap för att behandla frågor som uppkommer i den löpande driften.

Varje utbildningsprogram leds i sin tur av en särskild programansvarig som ansvarar för samordning av programmets kurser, studentkontakter inom programmet samt kvalitetsuppföljning av programmet. Denna samordning sker framför allt i form av de *programmöten* som för förskollärarutbildningens del genomförs en gång i månaden. Här deltar kursansvariga för de programgemensamma kurserna i pedagogiskt arbete samt representanter för de olika ämnesinriktningar som ingår i programmet. Vid behov deltar även utvecklingsledare, VFU-ansvariga, internationaliseringsansvarig och avdelningschefer.

Ett övergripande akademiskt kvalitetsansvar för lärarutbildningsprogrammen innehas av *Områdesnämnden för utbildningsvetenskap*, som är det kollegiala organ som har i uppdrag att besluta om utbildningsplaner och följa upp alla kurser och utbildningsprogram inom lärarutbildningsområdet. Förutom lärar- och studentrepresentanter har denna nämnd också en extern ledamot som representerar lärarprofessionen eller utbildningens avnämare. Liksom HDa:s övriga områdesnämnder är Områdesnämnden för utbildningsvetenskap underställd HDa:s centrala Utbildnings- och forskningsnämnd (UFN) som har det övergripande kvalitetsansvaret för HDa:s utbildning på grundnivå och avancerad nivå, och därmed en viktig roll i utvecklingen av HDa:s regelverk för akademisk kvalitetssäkring.

Lärarutbildningsområdet på HDa har lyckats med det som för många områden bara är att drömma om. Det talas ofta i vår sektor om betydelsen av samverkan mellan utbildning, forskning och omgivande samhälle/arbetsliv och vid HDa:s lärarutbildningar fungerar just detta strålande. Vår egen förklaring till varför det fungerar så bra står att finna hos vår samverkansorganisation PUD. HDa och regionens skolhuvudmän har i PUD under den senaste tjugofemårsperioden aktivt arbetat för att tillsammans utveckla verksamheterna inom förskola, skola och högskola. Arbetet bygger på tre grundantaganden. Det första antagandet är att en förtroendefull, strukturell och aktiv *samverkan* utgör en förutsättning för en framgångsrik utveckling av regionens förskole/skolverksamhet och HDAs lärarutbildningar. Det andra antagandet är att våra respektive professioner och organisationer har förmåga och vilja att utvecklas med stöd av *vetenskap och beprövad erfarenhet*. Det tredje antagandet är att våra respektive professioner och organisationer vill vara en aktiv del i *skapandet av ny kunskap*. HDa och skolhuvudmännen har genom denna samverkan skapat en arena för regionens kompetensförsörjning, forskning och utveckling. Mer om PUD skrivs fram under rubriken Arbetsliv och samverkan.

Chefen för PUD, avdelningschefen för lärarutbildningsområdet, utvecklingsledaren för lärarutbildningarna och forskningsledaren för profilen Utbildning och lärande samverkar tätt med varandra och utgör själva garanten för att allt som rör förskollärarytbildningen ständigt tänks i termer av såväl utbildning som forskning och samverkan.

Ett ytterligare kännetecken för lärarutbildningarna vid HDa har länge varit att lärarutbildningarna är hela högskolans ansvar. Med detta menar vi att utbildningarna inte kan bäras upp eller "ägas" enbart av ett kansli eller ett ämne som pedagogiskt arbete, oavsett om det gäller utbildning av ämneslärare eller förskollärare. Förskollärarytprogrammet bygger på en hög grad av integrering mellan programmets olika delar. Alla kurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan, VFU:n och det självständiga arbetet (examensarbetet) organiseras inom ramen för området pedagogiskt arbete, men integreras i olika grad med de ämnes- och ämnesdidaktiska studierna. Förskollärarytprogrammets upplägg med integrering av ämnesstudier och utbildningsvetenskaplig kärna illustreras i modellen nedan:

Programstruktur, Förskollärarytprogrammet

Ämnesblock 1 = 45 hp	Skolväsendets historia och samhällsuppdrag, 15 hp	15 hp	Termin 1
	Kommunikation och berättande, 15 hp	15 hp	
	I lekens värld, 15 hp	15 hp	Termin 2
Didaktik och ledarskap 15 hp, inkl. VFU 7,5 hp	15 hp		
Ämnesblock 2 = 45 hp	Barns utveckling och lärande i matematik, 15 hp	15 hp	Termin 3
	Bild i förskolan, 15 hp	15 hp	
	Utveckling och lärande, 15 hp inkl. VFU 7,5 hp	15 hp	Termin 4
Naturvetenskap och teknik i förskolan, 15 hp	15 hp	Termin 5	
Rörelse och musik i förskolan, 15 hp	15 hp		
Ämnesblock 3 = 45 hp	Sociala relationer, konflikter och makt, 15 hp inkl. VFU 7,5 hp	15 hp	Termin 6
	Tal- och skriftspråksutveckling i förskola och förskoleklass, 15 hp	15 hp	
	Specialpedagogik och föräldrasamverkan, 7,5 hp Vetenskapsteori o utb.vetenskaplig forskning 7,5 hp	15 hp	Termin 7
	Utvärdering och utvecklingsarbete, 15 hp inkl. VFU 7,5 hp	15 hp	
	Examensarbete, 15 hp	15 hp	

Mobilitetsfönster (dashed box around Termin 4 and 5):

- Termin 4: Utveckling och lärande, 15 hp inkl. VFU 7,5 hp
- Termin 5: Naturvetenskap och teknik i förskolan, 15 hp; Rörelse och musik i förskolan, 15 hp

Legend:

- Ämneskurs (purple)
- Utbildningsvetenskaplig kärnkurs (orange)
- Integrerad kurs (light purple)

Inom ramen för det här "tänket" läser även förskollärarytstudenterna ämneskurser som t ex *Barns utveckling och lärande i matematik* (matematikdidaktik), *Bild i förskola och förskoleklass* (bild),

Naturvetenskap och teknik i förskola och förskoleklass (naturvetenskap), Rörelse och musik i förskola och förskoleklass (kursen ägs av pedagogiskt arbete men är ett samarbete med andra ämnen) eller Tal- och skriftspråksutveckling (svenska). Med endast några få undantag är det ämnesavdelningarna själva som ansvarar för dessa förskolepedagogiska ämneskurser, vilket innebär att även förskollärarstudenterna får möta ämnesexperter – ämnesexperter som (oftast) är inriktade mot förskolläraryrket.

Sedan starten av de nya lärarutbildningarna 2011 (förskollärarexamen 2012) har HDa haft höga ambitioner vad gäller digital kompetens och det vi kallar teknikburna kunskapsprocesser (TKP), vilket återspeglas i våra lokala examensmål. Våra nätbaserade utbildningar har gott renommé i landet och våra webbaserade undervisningsformer är mycket uppskattade av studenter och alumner. Utbildningen marknadsförs idag som "nätcampus" vilket betyder att alla studenter använder sig av nätets respektive campusundervisnings fördelar, men att studenterna själva har möjlighet att välja mer av den ena eller andra undervisningsformen. Även om vi har en bit kvar vad gäller att sprida den digitala kompetensen bland utbildningens alla delar, så har förskolläraryrket idag kommit långt. Framför allt finns inom läraryrket kompetens kring hur man praktiskt kan arbeta med digitala verktyg i förskolans pedagogiska verksamhet. Dessutom pågår flera utvecklingsprojekt där den digitala kompetensen ingår.

Förutsättningar

Personal

Totalt sett är ungefär 50 lärare involverade på något sätt i förskolläraryrket kurserna. I bifogade lärartabell redovisas dock endast de lärare som återkommande medverkar i kurserna.

Vi bedömer att den vetenskapliga såväl som den professionsrelaterade kompetensen överlag är god inom kurserna, men vi ser det som nödvändigt att våra medvetna satsningar på kompetensutveckling och nyrekrytering fortsätter för att vi ska uppnå de målsättningar som vi själva satt upp, att lägst 50 % av lärarkåren inom kurserna ska vara forskarutbildade och att samtliga adjunkter ska ha lägst en magisterexamen i för utbildningen relevant ämne/huvudområde. I nuläget uppgår andelen forskarutbildade endast till ca 37% och siffran blir dessutom lägre om vi endast skulle räkna forskarutbildade inom förskoleområdet specifikt. Så gott som alla adjunkter (två undantag) verksamma i kurserna har magisterexamen eller har påbörjat och kommit en bra bit i sina studier mot magisterexamen.

För att stärka den vetenskapliga kompetensen inom det område som vid HDa benämns pedagogiskt arbete, vilket även har huvudansvaret för den utbildningsvetenskapliga kärnan, har resurser satsats på att bygga upp en forsknings- och utbildningsmiljö som är stark nog att härbärgera sin egen forskarutbildning. Denna satsning har resulterat i att HDa sedan förra året har examenstillstånd på forskarnivå inom området pedagogiskt arbete. Till hösten utlyses två doktorandanställningar i pedagogiskt arbete med inriktning mot språk och lärande. Den största utmaningen med denna satsning på att forskarutbilda vår egen personal är att dessa lärare blir så pass attraktiva på arbetsmarknaden efter disputation att vi inte alltid kan behålla dem vid lärosätet. Vi hoppas att den satsning som nu görs, att avsätta strategiska medel för att nydisputerade lärare ska kunna fortsätta sin akademiska forskarkarriär parallellt med sitt undervisningsuppdrag inom grundutbildningen, ska

bidra till att nydisputerade stannar hos oss på HDa. Vi hoppas också att satsningar på andra lärosäten ska göra att fler disputerar inom förskoleområdet och att det därmed blir lite lättare att rekrytera lektorer. Rekryteringsfrågan är troligen central för alla lärosäten med förskolläraryt utbildning och vi ser därför med tillförsikt fram emot de satsningar som nu görs på att forskarutbilda adjunkter inom landets lärarutbildningar. Tillsammans med andra lärosäten för vi idag en dialog med Vetenskapsrådet om hur en sådan forskarutbildning i anslutning till landets lärarutbildningar kan utformas och om vilka verksamhets- och ämnesområden det är som har de största behoven av disputerad personal. Vi ser att forskarutbildade förskollärare i allmänhet, och de mot språk- och matematikutveckling i synnerhet, är den största utmaningen idag för att vi ska kunna växa ytterligare och tillgodose huvudmännens behov.

I syfte att stärka den professionsrelaterade kompetensen inom programmet har ett antal nyrekryteringar av yrkesverksamma och erfarna förskollärare genomförts, dessa rekryteringar gäller pedagogiskt arbete såväl som ämnena svenska och matematikdidaktik. De lärare som inte har lägst en magisterexamen sedan tidigare genomgår omgående en magister-/masterutbildning. Även ett antal verksamma förskollärare med licentiatexamen från vår regionala forskarskola *Skolnära* har numera anställning på HDa då skolhuvudmännen fortfarande har svårt att erbjuda dem en tillräckligt attraktiv akademisk miljö. Denna kompetensflykt från förskolan är i sig en utmaning för vår utbildning då vi ser en styrka i att även våra verksamhetsförlagda förskolläraryt utbildare har en djup akademisk kompetens. För att lösa detta problem (för förskolläraryt utbildningen såväl som för förskolan) pågår ett utvecklingsarbete i samverkan med skolhuvudmännen med att konstruera en anställningsmodell med s.k. kombinerade uppdrag för forskarutbildade lärare. Målet är att de ska kunna behålla sin anställning hos huvudmannen samtidigt som de undervisar inom förskolläraryt utbildningen och bedriver forsknings- och utvecklingsarbete inom sina respektive fördjupningsområden. Modellen kommer att testas inom ramen för HDa:s försöksverksamhet med praktisknära forskning 2018 – 2021.

Förutom kompetensutveckling av befintlig personal genom magister-/master-/licentiat-/forskarutbildning och fortsatt forskning, har lärarutbildningens ledningsgrupp sedan 2014 satsat på att systematiskt stärka lärarkårens kompetens inom vissa för programmet särskilt prioriterade områden, såsom inom utvärdering och utvecklingsarbete samt digital och ämnesdidaktisk kompetens. Dessa kompetensutvecklingsåtgärder har genomförts i form av kollegialt lärande där grupper om tre till åtta lärare har fått ett särskilt uppdrag att läsa in sig på forskning inom respektive kompetensområde och utifrån dessa kunskapsammansättningar konstruera förslag på hur programmets kurser kan skapa bästa förutsättningar för studenterna att utveckla dessa s.k. nyckelkompetenser (se sid ?). Sammantaget har denna kollegiala kompetensutveckling fram till idag, för hela lärarutbildningsområdet resulterat i ett 20-tal genomförda utvecklingsprojekt som har involverat ett 50-tal lärare.

Även om den sammanlagda lärarkompetensen inom programmet successivt har förstärkts sedan starten för snart sex år sedan, har vi idag insett betydelsen av att bedriva ett kontinuerligt kompetensutvecklingsarbete över ämnes- och akademigränserna för att försöka motverka de kompetensbrister som annars uppstår. Detta sker genom det systematiska kvalitetsarbetet på program- och ämnesnivå (se nedan) där varje program årligen följer upp utfallet i en verksamhetsberättelse som ligger till grund för kommande verksamhetsplan, som har ett ett-

respektive treårigt perspektiv. De identifierade kompetensbehoven behandlas sedan i lärarutbildningens ledningsgrupp som årligen fattar beslut om vilka strategiska prioriteringar som behöver göras på kort och lång sikt för att säkerställa lärarkompetensen inom respektive lärarutbildningsprogram – genom kompetensutveckling av befintlig personal i form av forskning, forskarutbildning, magisterutbildning, eller särskilda utvecklingssatsningar, samt genom strategiska nyrekryteringar. En framgångsfaktor som vi identifierat i detta kontinuerliga kompetensutvecklingsarbete är att de ytterst ansvariga för utbildning, forskning och samverkan är delaktiga i såväl analysen som besluten om vilka prioriteringar som ska göras.

Såsom beskrivits ovan är det flera olika ämnesavdelningar som är med och ansvarar för kurserna i programmet - pedagogiskt arbete, bild, naturvetenskap, svenska och matematikdidaktik - vilket betyder att undervisande personal har sin hemvist i något av dessa ämnen. Majoriteten har dock sin organisatoriska hemvist i ämnet pedagogiskt arbete. Alla de i programmet ingående ämnena har disputerad, didaktisk kompetens, och kurser som ingår i programmet från de olika ämnena säkras akademiskt genom detta, även om undervisande lärare ofta (men inte alltid) är adjunkter.

Programansvaret delas av två personer där den ena är adjunkt (magister) med gedigen förskollärarerfarenhet och den andra är lektor (ämneslärarexamen) utan förskollärarerfarenhet. Ledningen av programmet speglar på så vis en av de strategier vi jobbar med för hög kompetens på personalen. En disputerad programansvarig som inte har egen erfarenhet av förskolan men som disputerat inom adekvat ämnesområde (sociologi med inriktning kön och makt) arbetar nära tillsammans med en adjunkt som har stor erfarenhet av förskolläraryrket i praktiken. På så vis tror vi att utvecklingen av programmet som leds av programansvariga kan säkra hög kvalitet i utbildningen.

HDa medverkar i flera licentiatforskerskolor där också licentiander mot förskollärområdet ingår, och ämnet pedagogiskt arbete har tre doktorander som särskilt rekryterats med inriktning mot förskollärområdet. Den tid för undervisning som doktorander och licentiander har används självklart inom förskolläraryrket.

Vid HDa tolkar vi professionsperspektivet som en kombination av en gedigen vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet av förskolans och förskoleklassens verksamhet. Vi menar alltså att professionskompetens kan finnas såväl bland disputerade lärare som inte själva har egen erfarenhet av förskolläraryrket som bland adjunkter med egen erfarenhet. På samma sätt menar vi att vetenskaplig kompetens, såsom den beskrivs nedan, även kan innehas av adjunkter med magister/masterexamen så länge som de får möjlighet att verka i en kreativ och kritisk utbildningsmiljö.

Förutsättningar

Utbildningsmiljö

Trots att flera ämnen har ett gemensamt och delat ansvar för programmet så kännetecknas programmet ändå av en relativt samlad akademisk miljö.

Sedan starten av förskolläraryrket 2012 har det skett en närmast explosionsartad utveckling av HDa:s utbildningsvetenskapliga forskningsverksamhet av direkt relevans för våra samtliga lärarutbildningsprogram och även en omfattande uppdragsutbildningsverksamhet.

Forskningsprofilen *Utbildning och lärande*² har under denna tid mer än fördubblat sin verksamhet, och samlar idag ett 60-tal disputerade forskare samt ett 20-tal doktorander med intresse för förskola, förskoleklass, skola och utbildning. Profilen har som uppdrag att stödja såväl lärarutbildningarna som den omfattande vidareutbildning av lärare och förskollärare som bedrivs vid Högskolan. Inom profilen finns en närhet mellan ämnesmiljöer och forskare och en bred bas av forskning som studerar kunskapsobjekten undervisning, lärande, fostran och omsorg från olika utgångspunkter.

Som bevis på att denna medvetna satsning på att bygga upp en stark utbildningsvetenskaplig forskningsmiljö i anslutning till våra lärarutbildningar erhöill Högskolan under 2017 examenstillstånd på forskarnivå inom området, tillika forskarutbildningsämnet, pedagogiskt arbete. Pedagogiskt arbete är idag ett etablerat forskarutbildningsämne i Sverige som kännetecknas av en praktikorienterad interdisciplinär ansats med fokus på undervisning och lärande i olika skolformer. Ämnet är inlemmat i en internationell utveckling där frågor av relevans för lärarprofessionen i tilltagande grad blir föremål för forskning i takt med att krav ställs på att även skolans och förskolans verksamhet ska vila på vetenskaplig grund. Det som kännetecknar forskarutbildningsämnet vid HDA är dess tydliga inriktning mot institutionella pedagogiska praktiker och att forskningen i stor utsträckning bedrivs i nära anslutning till dessa pedagogiska praktiker.

Samtliga disputerade forskare inom profilen *Utbildning och lärande*, och merparten av doktoranderna är också delaktiga som lärarutbildare, vilket gör att lärarstudenterna i sin undervisning på ett naturligt sätt får ta del av den utbildningsvetenskapliga forskning som bedrivs. I samband med vetenskapliga arrangemang som konferenser, gästföreläsningar och disputationer bjuds alltid förskolläraryrket in att närvara. Som regel streamas dessutom alla öppna föreläsningar för att underlätta för studenter som har svårt att ta sig till campus. Vi strävar också efter att schemalägga dessa händelser så att de utgör en integrerad del av utbildningen och kan följas upp på efterföljande seminarier.

Forskarna inom forskningsprofilen *Utbildning och lärande* samlas regelbundet i ett *utbildningsvetenskapligt högre seminarium*. Det högre seminariet, som sammankallas varannan vecka, utgör en viktig gemensam plats för kritisk granskning och utveckling. Det samlar i genomsnitt ett tjugotal deltagare vid varje tillfälle. Här behandlas främst egenproducerad forskning, men även andra vetenskapliga texter av relevans. Seminariet besöks också regelbundet av internationella och nationella forskare.

Utöver de högre seminarierna samlas forskarna även inom mer avgränsade så kallade *kollegiala mötesplatser*, med fokus på särskilda inriktningar inom forskningsprofilen. Mötena sker månatligen i direkt anslutning till det profilgemensamma högre seminariet och syftar till att fördjupa kunskapsutvecklingen inom varje inriktning och stimulera till forskningssamarbeten. Här deltar också de doktorander som är knutna till profilen. Under dessa möten finns möjlighet att diskutera texter. Här erbjuds också stöd från kollegor med liknande forskningsintressen, under pågående analys-

² HDa:s forskning är indelad i sex olika forskningsprofiler varav alltså *Utbildning och lärande* är en. Från och med våren 2017 har HDa examensrätt för forskarutbildning inom pedagogiskt arbete och denna administreras inom ramen för forskningsprofilen.

och/eller skrivarbete. Även forskningsansökningar under utveckling tas upp för kollegial granskning och diskussion på dessa mötesplatser.

Den *förskolepedagogiska mötesplatsens* forskningsintresse har en inriktning mot de didaktiska frågorna i förskolans och förskoleklassens verksamhet och leds av docent Tarja Alatalo. Av särskilt intresse för deltagarna är frågor om undervisning och lärande i relation till kunskapsområden som exempelvis naturvetenskap, teknik, musik och språk- och kommunikationsutveckling. Även mer allmänpedagogiska kompetensområden av central betydelse för förskolläraryrket, såsom pedagogisk dokumentation och hållbar utveckling, beforskas av deltagarna. De studier som forskarna bedriver och planerar har samtliga ett fokus på undervisning och lärande, fostran och omsorg i förskola och förskoleklass. Studierna tar också metodologiskt sin utgångspunkt i en praktikorienterad tradition av att konstruera data i nära samverkan med den pedagogiska praktiken. Just den förskolepedagogiska kollegiala mötesplatsen skiljer sig lite från de övriga mötesplatserna i det att adjunkterna deltar i så stor utsträckning. Det har varit extra viktigt för oss att få med adjunkterna i forskningssammanhangen för att på så vis hålla forskningsfronten högt även hos den som inte själv forskar. Vi har också valt att vid vissa seminarier diskutera magisteruppsatser. Vårt samlade intryck är att den kollegiala mötesplatsen verkligen höjer den vetenskapliga nivån hos våra adjunkter och att adjunkterna i hög utsträckning kan bidra med relevanta frågeställningar till den forskare som lägger fram sin text. På samma vis som när det gäller samverkan med vårt omgivande samhälle menar vi att samverkan mellan utbildning och forskning måste vila på grundantagandet att samverkan är samskapande, och lika viktigt för alla ingående parter.

Ytterligare en av HDA:s forskningsprofiler, *Interkulturella studier*, bidrar med relevant forskning för våra lärarutbildningar. Den forskning som bedrivs inom profilen är inte direkt relaterad till förskolan eller skolan men där behandlas ämnen som kön och makt, mångkulturalitet, språk, etik och andra samhällsaktuella företeelser.

Samverkan sker också nationellt med forskare vid Stockholms universitet, Uppsala universitet, Umeå universitet, Linnéuniversitet och Karlstads universitet. Forskningsansökningar med fokus på förskolan har utarbetats gemensamt med forskare från Malmö högskola och Göteborgs universitet. Den nationella forskarskolan för verksamma förskollärare - Utforskande lärprocesser - har bedrivits tillsammans med Stockholms universitet (värdlärosäte), Uppsala universitet och Umeå universitet. Tillsammans med Umeå universitet startades också en särskild doktorandgrupp för förskoleforskning.

Internationellt finns ett nära samarbete med forskningsgruppen GERT (<http://global-education.net/>) vid University of Newcastle i Australien. GERT har specialiserat sig på undervisning och forskning om globala föreställningar om hållbarhet, mänskliga rättigheter och social rättvisa. En studentnära samverkan sker inom Teacher in Europe conference i Zwolle där lärare och studenter deltar en gång per år. I programmet har vi ett mobilitetsfönster i termin fyra som särskilt lämpar sig för Erasmusutbyten och vi håller just nu på att bygga upp en samverkan för studentutbyten med Vic University i Barcelona. För övrigt sker samverkan internationellt företrädesvis med lärosäten i övriga nordiska länder och vi har precis kommit med i ett Nordplusnätverke tillsammans med förskolläraryrket i Köpenhamn, Tromsø och Åbo.

En annan viktig arena för akademiska samtal kring förskolepedagogiska frågor är de programmöten som genomförs en gång i månaden och som samlar kursansvariga för alla UVK-kurser,

ämnesrepresentanter för de ämnen som medverkar, samt vid behov utvecklingsledare, VFU-samordnare, med flera. Vid dessa möten behandlas såväl programmets dagliga drift som akademiska utveckling. Minst en gång per termin har vi också en programdag, och vid den senaste träffen landade samtalen i ett beslut om att det nu är dags att göra lite mer genomgripande förändringar av programmet. Det utvecklingsarbete som tidigare gjorts med nyckelkompetenser och genomgång av examinationsformer har synliggjort att det förekommer en del överlappningar i programmet. Som exempel kan nämnas att såväl matematikkursen som naturvetenskapskursen och bildkursen arbetar med utomhuspedagogik utan att riktigt känna till varandras moment och utan samordning. Vi diskuterar nu möjligheten att ta tid från ämneskurserna och istället skapa en specifik kurs om utomhuspedagogik.

Då många av förskolläraryrkeprogrammets lärare tillhör ämnesavdelningen pedagogiskt arbete/pedagogik så utgör även dessa ämnesmöten en viktig del av den akademiska miljön. På samma sätt kan lärarna med hemvister i andra ämnesmiljöer berikas av den mer ämnesdidaktiska diskussion som sker tillsammans med övriga lärare inom ämnet och avdelningen.

Ytterligare en viktig arena för den akademiska förskolemiljön är de gemensamma träffar som äger rum tillsammans med programmets partnerförskolor. I partnerförskolearbetet finns tre parter, verksamhetsförlagda förskollärare, högskolans förskolläraryrkeutbildare och studenter. Samverkan mellan dessa tre är en grundläggande tanke i hela projektet. Den utbildningsmiljö som studenterna erbjuds är en konsekvens av den miljö som lärosätet och förskolan sammantaget kan erbjuda. Därför är gemensamma regelbundna aktiviteter, mötesplatser och utbildningar mellan HDa, förskollärare och studenter viktiga.

Utgångspunkten för innehållet i de gemensamma aktiviteterna är alltid förskola/förskoleklass och utbildning som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Kontinuerliga träffar med verksamhetsförlagda förskollärare och förskolledning påbörjas redan året innan studenterna kommer ut på sin VFU och fortsätter sedan genom hela studietiden. I början handlar träffarna om grundläggande kunskap om förskolläraryrkeutbildningen, om att lära känna Högskolans organisation och skapa förståelse för vilka förberedelser den egna organisationen behöver genomföra. Längre fram i programmet handlar träffarna i större utsträckning om VFU-kursernas innehåll och mål samt om bedömning av studenter. Även aktuella ämneskurser diskuteras och går igenom. Mer allmänna frågor om innehållet under studenternas VFU lyfts och diskuteras. Ett övergripande mål för alla träffar är att tydliggöra vinsterna med samverkan mellan regionen och förskolläraryrkeutbildningen.

I varje VFU-kurs håller seminarieledaren från Högskolan ett par eller fler seminarier på plats på VFU-förskolan/förskoleklassen. Till de flesta av dessa är också förskolans/förskoleklassens verksamhetsförlagda lärare inbjudna. De verksamhetsförlagda förskollärarna håller också själva i ett seminarium för studenterna.

Som partnerförskola bjuds de verksamhetsförlagda förskollärarna kontinuerligt in till föreläsningar på HDa. Målsättningen är att erbjuda en intern och en extern föreläsare varje läsår. Till dessa föreläsningar bjuds också studenterna och lärarutbildningens lärare in. Dessa träffar, som alltid inleds med en lång stunds gemensamt fika, utgör därmed en mötesplats där studenter,

verksamhetsförlagda förskollärare och Högskolans lärarutbildare träffas och deltar i gemensam fortbildning utifrån gemensamma behov och med bland annat lärarutbildningens egna forskare som källa till ökad kompetens.

Genom samarbetet kan studenterna erbjudas utbildning som har verksamhetsnära koppling, är beprövad och vetenskapligt förankrad. Förskollärare och lärarutbildare kan komplettera varandra utifrån respektive erfarenheter och synliggör i samarbetet kopplingen mellan teori och praktik utan att nödvändigtvis stå för varsin del av dessa. Stor samverkan och många mötesplatser mellan verksamhetsförlagda förskollärare och lärarutbildare skapar förtroende och respekt mellan yrkesgrupperna och öppnar kanaler för ökat och även informellt erfarenhetsutbyte.

De ökade kontakterna skapar förhoppningsvis också intresse hos förskollärare att utbilda sig ytterligare. På sikt leder det till att den akademiska nivån höjs på förskolorna men också att en rekryteringsbas för lärarutbildare skapas i regionen. Ökad samverkan och samarbete mellan förskolor och HDa synliggör den egna verksamheten och ger ökat självförtroende.

Sammantaget leder samverkansarbetet till ökad kvalitet i förskollärarytbildningen både vad gäller den högskoleförlagda och den verksamhetsförlagda utbildningen.

Den största nackdelen med att ha partnerförskolor är att endast ett urval förskollärare i regionen nås av våra aktiviteter. Vi menar dock att fördelarna överväger även om partnerskolesamverkan är ett långsiktigt arbete där stor uthållighet krävs. Högskolans utbildning speglar med hjälp av partnerförskolornas insatser i större utsträckning förskolors dagliga verksamhet och förskolorna kan i sin verksamhet tillvarata kunskap som hämtas från högskolans kurser. Såväl lärare som lärarutbildare får större förståelse för att teori och praktik kan integreras och inte utgör två separata delar av lärarutbildningen. På sikt innebär samarbetet även rekryteringsmöjligheter för HDa.

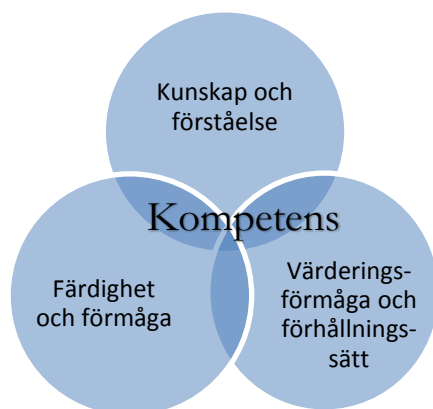
Utformning, genomförande och resultat

Vi väljer här att inleda avsnittet om måluppfyllelse med en genomgång av det vi kallar *nyckelkompetenser*. Det underlättar läsningen om den grundläggande idé vi har för måluppfyllelse får ta lite egen plats så att vi löpande nedan kan hänvisa tillbaka till just denna idé som är bärande för hur vi genom hela programmet tänker måluppfyllelse.

Den nationella och lokala styrningen av förskollärarytprogrammet betyder att vi måste kunna säkerställa att alla studenter vid programmet faktiskt har uppnått alla examensmål när vi utfärdar deras förskollärarytexamen. Detta ställer stora krav på hur vi utformar, genomför och kvalitetssäkrar examinationen inom vårt program. Den största utmaningen är hur vi under utbildningens gång skapar förutsättningar för våra studerande att utveckla alla dessa kunskaper, förmågor, färdigheter och förhållningssätt. Det är vår första utgångspunkt att inget av examensmålen kan uppnås inom ramen för en enda kurs, utan förutsätter att de studerande ges möjlighet att bygga vidare på sina kunskaper och färdigheter genom hela utbildningen. Därför räcker det inte heller med en summativ bedömning av de studerandes måluppfyllelse i slutet av utbildningen, utan de måste erbjudas möjlighet att vidareutveckla sina kunskaper och färdigheter utifrån en kontinuerlig återkoppling i form av formativ bedömning under utbildningens samtliga kurser.

Även om flertalet av examensmålen inte kan hänföras till något specifikt ämne eller ämnesområde går det ändå att urskilja ett antal *nyckelkompetenser* som en examinerad förskollärlärostudent förväntas besitta efter avslutad utbildning. Då HDa:s förskolläroutbildning bygger på en långtgående integration av ämnesstudier, utbildningsvetenskaplig kärna (UVK) och verksamhetsförlagd utbildning (VFU) kan inte dessa nyckelkompetenser enkelt delas upp i dessa tre förskolläroutbildningsområden. För att en student ska kunna sägas ha uppnått dessa nyckelkompetenser krävs med andra ord att hen har utvecklat kunskap och förståelse, färdighet och förmåga såväl som värderingsförmåga och förhållningssätt inom ramen för alla tre utbildningsområden, även om olika kurser ofta i olika grad fokuserar olika kompetenser.

Ytterligare en fördel med kompetensbegreppet är att det knyter samman de tre olika kunskapsformer som examensordningen använder sig av sedan den s.k. Bolognaanpassningen 2007: *Kunskap och förståelse, färdighet och förmåga, samt värderingsförmåga och förhållningssätt*. För att en student ska kunna sägas ha utvecklat kompetens inom ett område förutsätts att hen har förmåga att koppla samman dessa tre kunskapsformer genom att agera i en specifik situation.

Det räcker alltså inte med att kunna visa kunskap/förståelse, färdighet/förmåga eller värderingsförmåga/förhållningssätt var för sig och vid olika tillfällen under utbildningen. Kompetensbegreppet betonar med andra ord förskolläroutbildning som en akademisk professionsutbildning som syftar till att de studerande ska uppnå förmåga att utföra olika kvalificerade uppgifter genom att tillämpa sina kunskaper, färdigheter och förhållningssätt.³

De sju nyckelkompetenser som vi identifierat är inte av naturen givna, utan är HDa:s tolkning, förtydligande och konkretion av vilka huvudsakliga kompetenser vi menar att examensmålen bör leda fram till. De kan sägas utgöra ett slags kompetensområden som går i varandra och är beroende av varandra, då ingen student blir en god förskolläroare med hög kompetens inom endast ett område.

³ ”Kompetens” har länge varit ett laddat begrepp inom det pedagogiska fältet där det setts som förknippat med en marknadsdiskurs om läraren som resultatriktad pedagogisk funktionär. Men i likhet med den danske pedagogen Knud Illeris menar vi att kompetens inte kan förenklas till en instrumentell eller mekanisk funktion, utan bör förstås som en möjlighet till handling i relation till en specifik kontext och dess utmaningar och uppgifter: ”Kompetens utgörs av helhetsbetonade förnufts- och känslomässigt förankrade kapaciteter, dispositioner och potentialer som är relaterade till möjliga handlingsområden och realiseras genom bedömningar, beslut och handlingar i relation till kända och okända situationer” (Illeris, s 62).

Nyckelkompetenserna befinner sig på så vis i spänningsfältet mellan den statliga politiska styrningen och ett kritiskt vetenskapligt förhållningssätt gentemot denna styrning. Nyckelkompetenserna har två huvudsakliga syften, vilka speglar detta spänningsfält:

- att tydliggöra och vidareutveckla vad vi menar är de huvudsakliga kompetenser som varje förskollärostudent förväntas utveckla under sin utbildning
- att synliggöra hur vi säkerställer att samtliga examensmål beaktas i utbildningen genom att visa hur de är kopplade till nyckelkompetenserna

På detta sätt vill vi skapa en samsyn och gemensam förståelse bland förskollärostudenter såväl som högskoleföreläsare och verksamhetsföreläsare så att vi alla kan tala samma språk och arbeta mot samma mål. Först när vi har en gemensam förståelse för *vad* det är de studenter ska kunna och kunna göra, kan vi skapa goda förutsättningar för *hur* dessa kompetenser kan utvecklas genom utbildningens olika delar.

De mer ingående svaren på frågan om *hur* vi som lärosäte kan säkerställa att samtliga lärostudenter som tar examen faktiskt besitter dessa nyckelkompetenser (dvs. hur examinationen går till) och frågan om hur vi kan skapa goda förutsättningar för studenterna att utveckla dessa nyckelkompetenser (dvs. hur vi utformar innehåll och arbetsformer) kommer vi att diskutera under respektive mål nedan.

Förskolläroprogrammet har gjort en progressionsplan i form av en matris som visar var i utbildningen och under vilka former de olika nyckelkompetenserna introduceras, tränas, fördjupas och examineras. Av utrymmesskäl kan vi inte lägga in hela matrisen i det här dokumentet, men ett kort utdrag visas nedan för att exemplifiera.

De sju nyckelkompetenserna som identifierats är: 1) vetenskaplig kompetens, 2) ämneskompetens, 3) didaktisk kompetens, 4) förskolläraryrkets värderelaterade dimensioner, 5) kommunikativ kompetens, 6) digital kompetens och 7) estetiska kompetenser.

Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

1. *visa sådana kunskaper inom det förskolepedagogiska området och sådana ämneskunskaper, inbegripet kännedom om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete, som krävs för yrkesutövningen*

Det förskolepedagogiska området och de ämneskunskaper som krävs för yrkesutövningen behandlas huvudsakligen inom de kurser som hör till ämnesstudierna (dock inte enbart eftersom vi genom programmet sökt integrera alla de tre delarna vilket illustreras i bilden på sid. 4). Bland de nyckelkompetenser vi tidigare skrivit om är det framförallt ämneskompetens och didaktisk kompetens som här blir avgörande. I arbetet med nyckelkompetenserna har vi tagit fram en matris där vi sökt tydliggöra progressionen inom olika områden för att säkerställa att kurserna i programmet succesivt leder fram till vad som krävs för yrket. Det är lätt hänt att kurser börja leva sina egna liv och utvecklas utan hänsyn till programmet som helhet, särskilt när man som vi har ett program där många ämnen ska känna ägandeskap för programmet. Vi har genom arbetet med matrisen synliggjort att så också varit fallet och därför genomgående arbetat med att kompletterat vissa

kurser och justerat andra. Enligt examensordningen ska det förskolepedagogiska området omfatta minst 120 hp och vid HDa uppfylls detta med god marginal. Som framgår av bilden över programmets struktur på sid 4 utgörs det förskolepedagogiska området av kurserna *Kommunikation och berättande, I lekens värld, Barns utveckling och lärande i matematik, Bild i förskola och förskoleklass, Naturvetenskap och teknik i förskola och förskoleklass, Rörelse och musik, Tal- och skriftspråksutveckling* samt det avslutande självständiga arbetet (*Examensarbete*). Vi menar att dessa kurser sammantaget ger de studerande förutsättningar att utveckla den ämneskompetens som krävs för att som examinerad förskollärare kunna fullgöra förskolans och förskoleklassens uppdrag.

Vi väljer här att exemplifiera med hjälp av språk och språkdidaktik, ett område av central betydelse för förskolan. Redan termin ett, i kursen *Kommunikation och berättande*, introduceras mål som gäller barns språkliga och kommunikativa utveckling, såväl ur flerspråkighetsperspektiv som ur estetiska och digitala perspektiv. Dessa mål följs upp relaterade till lek i kursen *I lekens värld* och i relation till praktiskt verksamhet i UVK-kursen *Didaktik och ledarskap* som också innehåller VFU. Under termin sex fördjupas språkkunskaperna i kursen *Tal- och skriftspråksutveckling* där t ex målet ”kunna visa kunskaper om och kritiskt granska teorier om barns språkutveckling såväl i tal som i skrift i ett första- och andraspråksperspektiv” tydligt visar progressionen mot att kunna kritiskt granska. Vi klipper nedan in en liten del av den matris vi gjort för hela programmet. Här syns endast kursen *Tal- och skriftspråksutveckling*. Bokstäverna vid målen anger vilken typ av examination som sker för att säkerställa måluppfyllelsen.⁴

Typ av kompetens	Vetenskaplig kompetens	Ämneskompetens	Didaktisk kompetens	Läraryrkets värderelaterade dimensioner	Kommunikativ kompetens	Digital kompetens	Estetisk kompetens
Kurs							
Tal- och skriftspråksutveckling i förskola och förskoleklass 15 hp SV2017	- visa förmåga att sammanställa och diskutera kursinnehållet utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt S R H	- visa kunskaper om det svenska språkets grundläggande struktur när det gäller grammatik och fonetik F W H S - visa kunskaper om och kritiskt granska teorier om barns språkutveckling såväl i tal som i skrift i ett första- och andraspråksperspektiv S H - visa kunskaper om barns villkor för tal- och skriftspråksutveckling S F R - visa förmåga att beskriva, analysera och kritiskt granska förskolans och förskoleklassens				- visa förmåga att använda multimodala medier för att stimulera barns tal- och skriftspråksutveckling samt visa teoretisk insikt om mediernas didaktiska betydelse S W F H	

⁴ T= Skriftlig salstentamen
K= Praktisk el. klinisk
R= Skriftlig rapport
U= Uppsats, examensarbete
B= Posterpresentation
Q= Exkursion
L= Laboration

H= Skriftlig hemtentamen
G= Gestaltande examination*
E= Skriftlig PM
O= Opposition
C= Fallstudie/case
V= VFU
F= Utförande av fältuppgift

M= Muntlig tentamen
I= Skriftlig inlämningsuppgift
L= Skriftlig projektpresentation
N o Z= Muntlig redovisning
W= Workshop
S= Seminarium
D= Utförande av datoruppgift

		<p>verksamhet och miljö utifrån ett tal- och skriftspråksperspektiv S F R</p> <p>- visa kunskaper om tal- och skriftspråksstimulering i förskola och förskoleklass i ett första- och andraspråksperspektiv S N H</p> <p>- visa kunskaper om lekens och fantasins betydelse för tal- och skriftspråsutveckling S W N H</p> <p>- visa förmåga att beskriva och analysera barns tal- och skriftspråk N H</p>			
--	--	---	--	--	--

Seminarier utgör genom hela programmet en central mötesplats för fördjupning men också examination där främst muntliga framställningar och en variation av estetiska uttrycksformer blir viktiga. Fältuppgifter förekommer i samtliga ämneskurser och utgör en viktig länk mellan vetenskap och beprövad erfarenhet. I kursen *Tal- och skriftspråsutveckling* (termin sex) genomför studenterna en fältuppgift på en förskola eller i en förskoleklass. Uppgiften är att samla skriftspråkshändelser, dvs. händelser och verksamhet där skrift finns med, under en dag på en förskola eller i en förskoleklass och som barn är involverade i. Syftet med uppgiften är att studenten ska beskriva, analysera och kritiskt granska förskolans eller förskoleklassens verksamhet och miljö för att öka sin kunskap om hur barns tal- och skriftspråsutveckling kan stimuleras. Det insamlade materialet diskuteras under ett seminarium och redovisas individuellt i rapportform.

I det här avsnittet har vi lagt fokus på examinationen i vårt exempel. I andra avsnitt nedan väljer vi att fokusera direktiv till studenterna inför seminarier och andra uppgifter. På så vis vill vi belysa helheten av såväl lärkärlighet som examination utan att fastna i upprepningar.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

2. *visa kännedom om vetenskapsteori och kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder, samt om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen*

Undervisning i vetenskaplighet och vetenskapligt skrivande introduceras redan i den inledande kursen *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag* där kunskapsbegreppet och den förändrade synen på barn behandlas. I denna kurs introduceras också studenterna till att inta ett vetenskapligt förhållningssätt gentemot verksamheten i förskola och förskoleklass. Studenterna ges möjlighet att utveckla en grundläggande förmåga till vetenskapligt skrivande. I denna första kurs läggs fokus på att sammanfatta texter och att uttrycka innehållet med egna ord. Studenterna får också möjlighet att lära sig skriva korrekta referenser i texten och skriva källförteckningar. Under de fem första

kursveckorna arbetar studenterna med ett antal skriv- och läsövningar i syfte att öva upp sin skriv- och läsförmåga samt diskutera texter och jämföra olika genrer. Kursen innehåller föreläsningar om vetenskaplighet och forskningsetik. Studenterna genomför också en examinerande skriftlig uppgift i rapportform med givet syfte och frågeställningar.

I kurserna *Kommunikation och berättande* och *I lekens värld* vidareutvecklar studenterna sina grundläggande kunskaper i vetenskaplighet och vetenskapligt skrivande genom att genomföra olika fältuppgifter med observation som sammanställs och redovisas i skriftliga rapporter. Studenterna får möjlighet att lära sig problematisera lek och kommunikation genom att inta kritiska förhållningsätt. I kursen *I lekens värld* läser studenterna även en doktorsavhandling för att ytterligare bekanta sig med ett vetenskapligt förhållningssätt.

I *Didaktik och ledarskap* är ett av målen att studenterna ska "visa grundläggande förmåga till vetenskapligt skrivande samt använda intervju som vetenskaplig metod". I kursen introduceras därför studenterna till kvalitativa intervjuer som metod och genomför själva intervjuer av förskollärare på sin VFU-förskola. Dessa sammanställs sedan i en mindre skriftlig rapport. Studenterna läser också ytterligare en doktorsavhandling.

I kursen *Utveckling och lärande* tränar studenten sin förmåga att diskutera och formulera den egna utvecklingen till förskollärare utifrån ett kunskapsteoretiskt perspektiv och vidareutvecklar sin kunskaper i vetenskapligt skrivande. Dessutom genomförs en examinerande slutuppgift som består av en kunskapsteoretisk reflektion där studenterna gör analyser av verksamheten utifrån de teoretiska perspektiv som behandlas i kursen.

Kursen *Sociala relationer, konflikter och makt i förskola och förskoleklass* ställer krav på studenterna att, utifrån en teoretisk-kritisk bas med fokus på socialpsykologiska perspektiv, makt och normalitetsperspektiv samt utifrån perspektiv på förskolan som en mångkulturell mötesplats, analysera aspekter av skolans relations- och likabehandlingsarbete. De får också möjlighet att, på vetenskaplig grund, problematisera användandet av olika program och läromedel som används för relationsarbete i förskolans och förskoleklassens verksamheter. Kursen examineras i form av en hemtentamen som ska författas på korrekt svenska och följa vedertagen vetenskaplig akribi.

I kursen *Vetenskapsteori och utbildningsvetenskaplig forskning* får studenterna skriva en synopsis som sedan ska ligga till grund för deras examenarbete. Inför denna läser de in sig på tidigare forskning inom det område i vilket examensarbetet ska skrivas. De får också undervisning i litteratursökning och såväl kvalitativ som kvantitativ metod.

I kursen *Utvärdering och verksamhetsutveckling* i förskola och förskoleklass tränas studenten i att använda sin vetenskapliga kompetens till att på ett kritiskt och konstruktivt sätt utvärdera och utveckla förskolans och förskoleklassens verksamhet. Studenterna läser bl.a. ytterligare en doktorsavhandling och en vetenskaplig artikel. Som examinationsform skriver studenterna en rapport i par om ett utvecklingsarbete på förskolan.

I *examenarbetskursen* ställs allt ovan på sin spets då studenterna skriver ett självständigt vetenskapligt arbete.

Det här målet tydliggör på sätt och vis ett problem i vårt arbete med det vi kallar nyckelkompetenser. Vi har där formulerat en nyckelkompetens som vetenskaplig kompetens, och diskussionsvågorna har gått höga i vår miljö kring huruvida detta bör vara en egen nyckelkompetens eller inte. Argumenten mot att separera den vetenskapliga kompetensen från övriga kompetenser handlar självklart om att allt som görs i alla kurser bör vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Det skulle kunna bli kontraproduktivt att lyfta ut vetenskaplig kompetens då denna kompetens lätt kan bli att förstå endast som just vetenskapsteori och metod. I vårt arbete med nyckelkompetenserna har just detta skett vilket hjälper oss att här skriva fram hur vi arbetar med att säkerställa vetenskapsteoretisk och metodologisk kompetens hos studenterna, men vetenskaplig kompetens är så mycket mer än bara teori och metod, det är, menar vi, ett förhållningssätt.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

3. *visa förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevant forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom yrkesområdet*

Måluppfyllelsen visas framförallt i det självständiga arbete som avslutar programmet men tränas i olika delar genom hela programmet. Nyckeln här är att kunna koppla den erfarenhetsbaserade kunskapen (från VFU och fältstudier) till relevanta forskningsresultat. Den vetenskapliga kompetensen kan därför inte isoleras till vissa skriftliga moment utan måste integreras i alla undervisningsformer, inom ämnesstudierna, den utbildningsvetenskapliga kärnan liksom under VFU:n. I den avslutande kursen synliggörs genom studenternas frågor att trots alla ansträngningar genom hela programmet så är det ändå en del studenter som upplever stor osäkerhet inför uppgiften att genomföra ett examensarbete. Vår analys av osäkerheten är att det inte handlar om brister i varken kunskap eller förståelse utan mer om en sorts djup osäkerhet om den egna förmågan. Vår uppfattning är att förskollärare med hög självkänsla och gott självförtroende är eftersträvansvärt så vi menar att det är viktigt att också som lärosäte förhålla sig till detta. Stort ansvar vilar i detta sammanhang på handledarna och detta är något vi talar mycket om i läraryrket inför examensarbetet.

Att vi vid HDa valt att lägga förskollärarprogrammets examensarbeten inom ramen för pedagogiskt arbete tydliggör det fokus som examensmålet ovan ger uttryck för. Ämneslärares självständiga arbeten ska kunna "bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom ämnen, ämnesområden och ämnesdidaktik", medan övriga lärarstudenter förväntas kunna bidra till kunskapsutvecklingen inom yrkesområdet, dvs. den pedagogiska yrkesverksamheten, som vi benämner pedagogiskt arbete. Samtidigt anger förordningen att även förskollärares självständiga arbeten ska kopplas till ämnesstudierna, dvs. till de ämnesområden som ingår i förskollärarprogrammet. Detta är inget problem då vår konstruktion av pedagogiskt arbete även inkluderar ämnesdidaktik och handledare finns även med från samtliga de i programmet ingående ämnena. Men till skillnad från ämneslärares examensarbeten är det inte

kunskapsutvecklingen inom ämnet som står i fokus i förskollärostudenternas arbeten, utan den specifika yrkeskunskap som behövs för undervisning inom ämnesområdet.

Vi har i vår programstruktur (sid 4) valt att lägga examensarbetet sist i programmet. Den kurs som mest explicit förbereder för examensarbetet (*Vetenskapsteori och utbildningsvetenskaplig forskning*) har vi inte i direkt anslutning till examensarbetet utan vi har istället valt att lägga en integrerad UVK/VFU-kurs på 15 hp mellan. Tanken med upplägget var initialt att studenterna under sin sista VFU-period skulle kunna formulera, och kanske även förbereda en problemställning som kunde utgöra grunden för en forskningsfråga. Vi har dock inte riktigt lyckats i den här strävan men har heller inte gett upp hoppet om att ta ett nytt tag om saken.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

4. *visa förmåga att tillämpa sådan förskoledidaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det förskolepedagogiska området och inom de ämnesområden som utbildningen avser samt för yrkesutövningen i övrigt*

När det gäller uppfyllelsen av detta examensmål är det våra VFU-kurser som står i fokus. Vi har genom hela programmet valt att integrera VFU-kurser i UVK-kurser och har på så vis fyra kurser som innehåller VFU och som vardera är på 15hp. Varje sådan UVK/VFU-kurs följer upp de ämneskurser som föregår respektive kurs (sista VFU/UVK-kursen fångar in helheten i programmet och inte specifikt något av förskolområdets ämnen). Det upplägg vi har gör att mål 4 och mål 5 i många stycken går in i varandra och är svåra att separera. När man som förskollärare planerar och genomför undervisning för att stimulera varje barns lärande och utveckling (mål 5) så tillämpar man per definition förskoledidaktik och ämnesdidaktik (mål 4).

Vi väljer här att exemplifiera med hjälp av ett moment i kursen *Didaktik och ledarskap* som ligger som sista kurs termin två. För den här kursen är det *Kommunikation och berättande* samt *I lekens värld* som utgör ämnesinnehåll inom det förskolepedagogiska området. De färdigheter och förmågor som tränats i dessa kurser ska nu omsättas.

Inför ett av seminarierna i kursen ska studenterna ha genomfört en liten aktivitet med ett eller flera barn vid sin VFU-förskola. Aktiviteten kan vara planerad eller spontan men studenterna ska i aktiviteten använda sig av de didaktiska frågeställningarna. Den situation studenterna väljer blir den som utgör det vi kallar dubbellogg⁵. Studenterna ska reflektera över situationen som uppstod med stöd i relevant kurslitteratur och även med stöd i förskolans (eller förskoleklassens om VFU görs i sådan) läroplan. Seminariet fokuserar därefter undervisning och didaktik i förskola/förskoleklass. Syftet med seminariet är att studenterna ska fördjupa sin förståelse för de didaktiska

⁵ En dubbellogg är en reflekterande text där studenterna först skriver ner en situation som sker (logg ett) och därefter gör en spontan reflektion över det som skett (logg två). Texten läggs sedan in i kursrummet på webben och utgör grund för samtal på seminariet då en fördjupad analys tillsammans med kurskamraterna sker av situationen som beskrivs.

frågeställningarna samt hur de kan bidra till undervisning i förskola och förskoleklass, både i planerade och icke planerade aktiviteter. Under seminariet tar vi avstamp i studenternas dubbelloggar.

De utvecklingssamtal⁶ som genomförs vid varje VFU-period är också en del av studentens lärande i relation till det här målet. VFU-lärarens roll att vägleda och handleda studenten i relation till målen är central och det kan här vara värt att uppehålla sig lite vid den nära samverkan som krävs mellan högskolans förskollärarytbildare och de verksamhetsförlagda handledarna. En stor del av bedömningsunderlaget står VFU-lärarna för, och det är därmed centralt att vi kommunicerar kursernas mål och innehåll på ett bra sätt. I avsnittet om utbildningsmiljö diskuterar vi den goda samverkan vi har med våra partnerförskolor och vi tror att den samverkan utgör grunden och garanten för att handledarna ska vara väl rustade för att både handleda och bedöma studenternas aktiviteter.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

5. *visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje barns lärande och utveckling*

Slutuppgiften i kursen *Rörelse och musik i förskolan* (termin fem) utgör ett bra exempel på hur vi arbetar med det här målet. Studenterna får planera ett musikpass och ett rörelsepass som ska hålla ihop i ett tema. Studenterna får också givna målgrupper (t ex småbarnsgrupp, åldersblandad grupp, grupp där något eller några barn är rullstolsburna eller något annat) för att på så vis få in såväl ett delaktighets- som ett inkluderingsperspektiv i syfte att på bästa sätt stimulera varje barns lärande och utveckling. De tränas, och så småningom även examineras på den här kursen genom att de får genomföra passet med hjälp av sina studiekamrater som agerar barn. Momentet följs sedan upp i kursen *Sociala relationer, konflikter och makt* (VFU/UVK-kurs, termin fem) då studenterna ska genomföra något liknande i en verklig situation i förskolan. Ledarskap och planering bedöms i den första kursen och i den andra är det förmågan att planera, genomföra och utvärdera aktiviteter med barn i förskolan inom musik och rörelse, i ljuset av förskolans och förskoleklassens styrdokument som bedöms.

I sista UVK/VFU-kursen, som heter *Utvärdering och utvecklingsarbete*, ligger fokus på helheten för studenterna utifrån utvärdering och verksamhetsutveckling. Studenterna får göra två uppgifter under sin VFU där den första handlar om att studenten ska leda delar av undervisning varje vecka. De

⁶ Vi kallar det fortfarande för utvecklingssamtal men diskuterar att byta begrepp för att inte skapa förvirring i relation till det som är utvecklingssamtal i förskole- och förskoleklassverksamheten. Samtalet är ett trepartsamtal mellan student, handledare och förskollärarytbildare från högskolan.

ska i samråd med sin VFU-lärare planera in 3-5 dagars helhetsansvar där de är ansvarig pedagog och där handledaren står tillbaka. Under denna period ska studenterna regelbundet följa upp och utvärdera sitt ledarskap och sin undervisning.

Den andra uppgiften handlar om utvärdering av den egna pedagogiska verksamheten i förhållande till angivna mål i nationella och lokala styrdokument och till barns lärande. Här handlar det om att studenterna ska få reflektera kring den egna professionella utvecklingen. Uppgiften består i att identifiera och ge förslag på ett utvärderings- och utvecklingsarbete på den egna VFU-förskolan. Utvecklingsarbeten kan omfatta i stort sett allt som sker i den pedagogiska verksamheten, t ex barns lärande, pedagogiska miljöer, barn i behov av särskilt stöd, dokumentation eller kollegialt lärande. Den här uppgiften redovisas med hjälp av en filminspelning och studenterna arbetar tillsammans i par.

Just nu pågår ett gemensamt utvecklingsprojekt mellan lärare på fyra av programmets kursers (*Skolväsendets historia, Didaktik och ledarskap, Kommunikation och berättande* och *I lekens värld*) och några VFU-lärare från regionen samt en förskolechef. Syftet med projektet är att mötas och inta olika perspektiv för att tillsammans skapa stimulerande, utmanande och genomförbara uppgifter till studenterna på deras första VFU-period. Till följd av detta kommer det i september genomföras en halvdagskonferens med fokus på didaktiska digitala verktyg för VFU-lärare på förskolorna och lärare inom förskolläraryrket.

Utformning, genomförande och resultat

Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt

6. *visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällsliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling*

I den första kursens, *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag*, studiehandledning står: "I din första fältuppgift i utbildningen ska du samtala med någon av förskollärarna på din VFU-förskola och syftet med uppgiften är att du ska få kunskap om hur läroplanen används i förskolans verksamhet. Du ska fokusera på utvalda aspekter i förskollärarens uppdrag och pedagogiska ansvar som din studiegrupp blivit tilldelad. Förbered dig genom att formulera några frågor som du har som grund för samtalet. Du bestämmer en tid tillsammans med förskolläraren när ni kan sitta ner en stund och samtala. Du ska spela in samtalet med förskolläraren (vilket du måste fråga förskolläraren om tillåtelse för). Efter dina fältdagar ska du arbeta vidare med fältuppgiften i studiegruppen, på ett seminarium och redovisa den skriftligt i en examinerande skrivuppgift, mer info längre fram i kurshandboken. Aspekter på förskollärarens uppdrag och pedagogiska ansvar som ni ska fokusera är antingen genus, normer och samverkan med vårdnadshavare eller demokrati, inflytande och hållbar utveckling."

Så inleds arbetet med att nå målet inom programmet. Här handlar det om att intervjua handledare på studenternas partnerförskolor och senare i programmet byggs kompetensen på så att de själva kan göra bedömningar i svåra frågor.

I kursen *Sociala relationer, konflikter och makt* ligger huvudfokus på samhällliga och etiska aspekter och frågor som berörts tidigare i programmet fördjupas. I kurshandboken står t ex: "Under de verksamhetsförlagda studierna skall du, med stöd av din VFU-handledare, fördjupa ditt pedagogiska ledarskap i relation till förskolan som moralisk och social arena."

Just den här kursen är en av de kurser som gjort att vi nu börjat tala om att i några fall dela upp de sammanhållna UVK/VFU-kurserna. Vi har upplevt att det innehåll som handlar om makt, kön och barns rättigheter behöver mer teoretiskt förankrad fördjupning, och när kursen innehåller VFU får studenterna ofta allt fokus på just att de ska ut sina partnerförskolor och därmed finns risken att de mindre fokuserar fördjupningen i kursen. Som nämnts tidigare har vi ett pågående utvecklingsarbete med sikte på att i ganska stora delar göra om programmet. Vi ser dock detta utvecklingsarbete i ljuset av ca två år eftersom tanken är att vi med hjälp av utvecklingsmedel som tilldelats oss ska göra ett genomgripande arbete som också är tänkt att inkludera kompetensutveckling för vår egen personal (främst adjunkterna).

Värt att nämna under den här punkten kan kanske också vara att studenterna i kursen *Didaktik och ledarskap* får fördjupa sig i de yrkesetiska principerna.

Värderingsförmåga och förhållningssätt är något vi också ser i ljuset av det som i HDa:s vision uttrycks i termer av att vi talar tydligt om bildning. Under rubriken Vårt uppdrag står t ex: "Vi ska skapa de bästa förutsättningarna för bildning, utbildning och forskning att växa i samspel. Detta bidrar till studentens ökande självständighet och förmåga att ta ett aktivt ansvar i morgondagens yrkesliv och samhällsliv. Genom nyfiken och kreativ forskning skapar och bearbetar vi kunskap för ett bättre samhälle."

Utformning, genomförande och resultat

Jämställdhet

visa förmåga att beakta, kommunicera och förankra ett jämställdhetsperspektiv i den pedagogiska verksamheten

De värden och etiska utgångspunkter som HDa tagit fram i en bred och omfattande process bland personal och studenter sammanfattas i ett åtagande att "skapa öppna vägar till kunskap för ett gott samhälle." HDa:s åtar sig att skapa "en ständigt pågående diskussion om vad som är ett gott samhälle" samtidigt som det slås fast att ett gott samhälle bygger på alla människors lika värde och individens självtillit och makt att påverka. Arbetet för en ökande jämställdhet är en bärande del av att skapa ett socialt hållbart samhälle. Visionen bärs också upp av en övertygelse om att samtalet om ett gott samhälle bygger på fördjupade etiska insikter.

Jämställdhetsbegreppet är problematiskt av flera skäl. Det är så brett att det kan innehålla allt, och riskerar också att i slutänden innebära ingenting. En del av jämställdhetsbegreppet är räknestycket, där lika många och lika mycket är ledord, och förskolläraryrket synliggör tydligt problematiken. Hur ska vi räkna? Lika många män som kvinnor bland personalen kunde lika gärna vara ett uttryck för stor ojämställdhet eftersom det skulle kunna vara tecken på att vi särbehandlat män i våra anställningar (eftersom förskollärarna på fältet i så stor majoritet är kvinnor). Det samma gäller val av litteratur.

I förskolläraryrket har vi mer och mer valt att tala i termer av könade maktfrågor snarare än i termer av jämställdhet (även om vi fortfarande har jämställdhet som begrepp i några av våra egna målformuleringar och också pratar om det i de trepartssamtal vi kallar utvecklingsamtal). Vi vill inom programmet jobba mot bakgrund av en medvetenhet om att såväl personal som studenter ständigt behöver förnya och utveckla sina grundläggande etiska ståndpunkter och sitt omdöme i en pågående dialog med kollegor, lärare och studiekamrater. Därför är det omistligt att i alla de utbildningsinsatser om könade maktfrågor som görs i programmet tillse att tillfälle ges att fördjupa bekantskapen med ett etiskt begreppsförråd och etiska argument.

Vår bedömning är att nuläget är långt ifrån tillfredsställande. Medvetenheten om situationen vad gäller maktförhållanden mellan könen är låg och även om det inte finns något som tyder på att HDa skulle vara sämre än andra lärosäten, finns inte heller något som tyder på det motsatta. Det finns en risk att de formella råden och välmenande formuleringar i dokument och regelverk snarare skapar en illusion av handling än en ökad förmåga att se, förstå och påverka missförhållanden som rör kön och makt. #metoo-kampanjen under hösten 2017 är bevis nog på att decennier av välmenande och välformulerade dokument inte har räckt för att i grunden påverka könsmaktens ordning såsom den gestaltar sig inom akademien och i stor utsträckning inom förskoleområdet.

Förutom att det finns en låg medvetenhet om jämställdhetens underliggande premisser, förfogar HDa över relativt få egna medarbetare med expertkunskap inom området. Enskilda forskare och lärare är väl insatta i delar av området men de är få och utspridda inom HDa. Inom förskolläraryrket finns dock en av programmets ansvariga som forskar just om kön och makt. Förskolläraryrket är ju också relativt välbeforskat i alla fall när det gäller vissa aspekter av kön och vi har i flera av våra kurser bra och relevant litteratur, baserad på forskning om kön och makt i den svenska förskolan.

De kurser som explicit behandlar frågor om kön är *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag, I lekens värld, Sociala relationer, konflikter och makt* samt för flera studenter även *examensarbetskursen*. I den första kursen behandlas frågan att kön går att förstå på en mängd olika sätt och också att kön är av central betydelse både vad gäller barnen, pedagogiken, relationen till vårdnadshavare, själva yrket och kanske allra mest centralt rollen som förskollärare och därmed alltså den egna personen. I kursen *I lekens värld* är det mest fokus på kön i relation till barnen och pedagogiken och där utgår vi från C Eidevalds bok *Anna bråkar*. I kursen *Sociala relationer* behandlas kön i relation till makt och även hur kön och olika syn på vad det är kan förstås som bärande i alla sociala relationer. När det kommer till val av ämnesområde för examensarbetet kan vi konstatera att väldigt många studenter är intresserade av att på olika sätt fördjupa sig i frågor som berör kön i förskolan. Här blir vårt största problem att hitta handledare som själva har mycket könsteoretiskt på

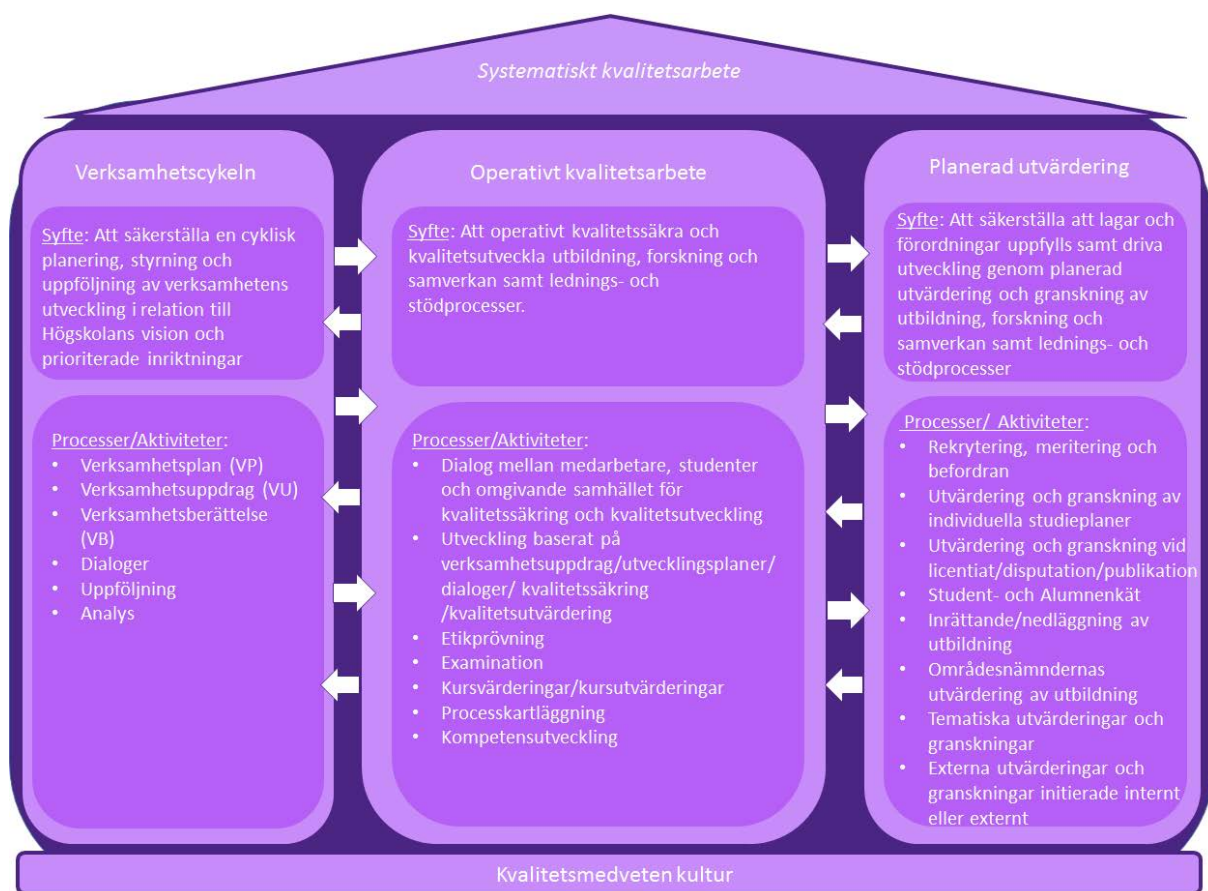
fötterna, något vi just nu aktivt försöker komma tillrätta med genom kompetensutveckling av personalen.

Högskolan har ett viktigt direkt ansvar för att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i sina studier. Utbildning är i sin tur en tung faktor vad gäller makt, inflytande och ekonomiska villkor, och jämställd utbildning bidrar därmed även till målet om jämställd makt och ekonomisk jämställdhet för Högskolans studenter i deras framtida yrkesliv. Men Högskolans verksamhet har också en minst lika viktig indirekt effekt, genom den samhällspåverkan som studenterna har i sin framtida yrkesgärning. Innehållet i utbildningen kan bidra till att de förskollärare vi utbildar arbetar för en mer jämställd förskola. Sannolikt är detta den tyngsta jämställdhetseffekten av Högskolans verksamhet. Därför är det viktigt att vår förskollärarytbildning bidrar till att utveckla studenternas medvetenhet om och perspektiv på kön och makt, grundade på växande insikter i de etiska grundprinciper som jämlikhetssträvanden vilar på – alla människors lika värde, rättvisebegrepp, hållbarhetens innebörder m fl.

Utformning, genomförande och resultat

Uppföljning, åtgärder och återkoppling

Förskollärarytprogrammet omfattas av och följer HDA:s gemensamma system för kvalitetsarbete som fick omdömet godkänt kvalitetssäkringsarbete i den UKÄ-granskning (pilot) som gjordes 2017. Grunden för detta arbete är att skapa goda förutsättningar för en *kvalitetsmedveten kultur* som enligt HDA:s policy för det systematiska kvalitetsarbetet ska präglas av "tydligt ledarskap, öppenhet och transparens, beredskap till omprövning och vilja till förbättringsarbete". På denna grund bärs sedan kvalitetsarbetet upp av olika processer och aktiviteter som beroende på syfte kategoriseras i tre ömsesidigt stödjande pelare: verksamhetscykeln, operativt kvalitetsarbete och planerad utvärdering. Kvalitetssystemet illustreras i nedanstående figur.

En omfattande del av pelaren Planerad utvärdering är områdesnämndens (ON) utvärderingar av HDA:s huvudområden, ämnen och yrkesprogram som sker i enlighet med en fastställd sexårsplan. Utvärderingarna berör såväl utbildningens förutsättningar, processer som resultat. ON genomförde de första utvärderingarna 2012 och processen har sedan dess utvecklats vartefter nya erfarenheter erhållits. Initialt var tanken framförallt att säkerställa att HDA:s studenter uppnådde examensmålen. Utvärderingarna har genom åren kommit att utvecklas med fokus på kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling och innefattar nu ett systematiskt användande av externa sakkunniga, kontinuerliga dialoger genom processen, öppenhet genom publicering av rapporter och åtgärdsplaner och uppföljning av planerade åtgärder. Enligt denna senare modell utvärderades förskolläraryrket 2016-2017.

ON:s utvärdering startade med en dialog mellan ON och programmet. Programansvarig ansvarade sedan för att inkomma med underlag. Underlaget innefattade en självvärdering, matris över kurser i relation till Högskoleförordningens examensmål, utbildnings- och kursplaner, bedömningsmallar och andra dokument. Vid utvärdering av program mot yrkesexamen är praxis att anlita två externa sakkunniga vilket också var fallet för förskolläraryrket. De externa sakkunniga var en lektor inom området samt en verksam förskollärare. De lämnade varsitt yttrande baserat på de nämnda underlagen. Utifrån underlag, dialoger med utbildningen och sakkunnigyttanden gjorde ON en sammanfattande värdering som presenterades i en utvärderingsrapport. Huvudpunkterna i rapporten kondenseras i ett utlåtande med rubrikerna *Styrkor*, *Utvecklingspotentialer* och *Krav på*

åtgärder. Utvärderingen har gett utbildningen värdefull återkoppling som till vissa delar redan implementerats eller planeras att systematiskt analyseras. Vi väljer att här inte gå in i detalj på vad utredningen visade eftersom det skulle vara att föregripa den utvärdering som nu pågår och som det här dokumentet är en del av. Ett särskilt fokus ligger på de delar där ON lyfter fram krav på åtgärder. Det viktiga för oss inom programmet är att nu lägga mest tid på de två punkter som uttrycktes som krav på åtgärder. Det första kravet handlade om att vi behöver skapa en tydlig plan som säkerställer att alla studenter får ett inslag av förskoleklass under sin VFU och detta har redan åtgärdats. Det andra kravet var att lärarpersonalen ska ges utökade möjligheter att utveckla handledarkompetens för examensarbeten, och att någon form av handledarkollegium ska organiseras för systematiskt stöd för de lärare som handleder examensarbeten. Vi håller i skrivande stund på att ta fram en modell för hur ett handledarkollegium bättre ska kunna fungera och medel för kompetensutveckling för enskilda lärare har avsatts. Vi ska naturligtvis arbeta vidare också med att aktivt bevara de styrkor vi har och också titta närmare på de utvecklingsområden som föreslogs. Rapporten från ON var klar i december 2017 så vi har ännu inte hunnit bearbeta allt systematiskt. Tanken är nu att vi ska sätta samman en utvecklingsplan som också ska tjäna som underlag för ON:s fortsatta uppföljning och dialog med programledningen med syfte att säkerställa och följa upp att de planerade åtgärderna genomförs.

Genomförandet av ON:s utvärdering följs upp genom verksamhetscykelns VB samt vid ON:s ordförandes rapport till UFN och HDa:s kvalitetsråd. Vid rapporteringen till UFN diskuteras också utvecklingsbehov av utvärderingsprocessen och dess ingående styrdokument, mallar och handböcker. I enlighet med HDa:s vision om öppenhet publiceras utvärderingsrapport, utlåtande och utvecklingsplan på HDa externa webbsida som bilaga under respektive ON.

Pelaren Operativt kvalitetsarbete i figuren ovan utgörs av det ständigt pågående arbete som sker inom samtliga verksamhetsområden på HDa. Syftet är att kontinuerligt kvalitetssäkra och kvalitetsutveckla utbildning, forskning och samverkan samt lednings- och stödprocesser. I det operativa kvalitetsarbetet har HDa:s samtliga anställda och studenter en viktig uppgift och tilldelas ett stort förtroende för att i det dagliga arbetet tillsammans verka för en lärandemiljö av hög kvalitet i ständig utveckling. Här är interaktionen mellan medarbetare, studenter och omgivande samhälle centralt och sker genom formella och informella möten.

Centralt är självklart arbetet med kursutvärderingar och att det ska ske systematiskt, att det dokumenteras och att studenterna och andra berörda parter ska delges resultatet. Studenter som deltar i en kurs inom programmet har alltid möjlighet att lämna sina synpunkter på kurstillfället, i regel via en skriftlig pappers- eller nätbaserad enkät eller genom att det till kursen är knutet ett kurslag, en mindre grupp av studenter som fortlöpande träffas tillsammans med kursansvarig lärare och diskuterar olika aspekter av kursen. Kursvärdering och kursutvärdering är inte samma sak. Med kursvärdering avses studenternas bedömning av kursen. Med kursutvärdering avses den sammanvägda bedömningen av kursen som helhet. I den sammanvägda bedömningen utgör studenternas bedömning utgångspunkten, men kompletteras med andra faktorer som har inverkat på kursens genomförande samt med lärarnas synpunkter.

I skrivande stund genomgår hela HDa en process kring hur vi gör vår systematiska kvalitetsuppföljning av kurser och en del i detta arbete är att tydliggöra det ibland förvirrande

förhållandet mellan kursvärdering och kursutvärdering. Istället för kursutvärdering kommer vi att börja använda begreppet *kursanalys*. Kursanalysen syftar till att utvärdera och analysera genomförd kurs, med fokus på studenternas lärande och utveckling, för att på så sätt identifiera utvecklingsområden. *Kursvärdering* avser fortsatt studenternas bedömning av kursen. Exempel på områden som bör beaktas i kursanalysen är metod för kursvärdering/ar, sammanställning av studenternas värdering av kursen, lärare och andra intressenters synpunkter, examinationsformer, studentens lärande och utveckling i förhållande till kursens mål, planering och administration av kursen etc. Kursanalysen ska sammanställas efter avslutad kurs och resultatet ska publiceras i kursens kursrum under kursinformation (det säkerställer både tillgänglighet för studenterna och arkivering), delges/kommuniceras till kursens intressenter, ligga till grund för planerad förbättring av kurser och program samt sammanställas i mall för kursanalys som finns i kursrummet under kursmaterial.

Prestationsgraden är relativt hög inom förskolläraryrket. De vanligaste orsakerna till att studenterna inte fullföljer sin utbildning under de 3,5 åren kan delvis förstås mot bakgrund av att medelåldern för förskollärestudenterna vid HDA är 27 år och 94 % av dem är kvinnor. Det är inte ovanligt att några av studenterna gör studieuppehåll för föräldraledighet. Bland det fåtal som avbryter sina studier helt och hållet är den vanligaste orsakerna bristande förkunskaper, förutsättningar och motivation för studierna såväl som för förskolläraryrket. Våra analyser av studentgenomströmningen visar annars att de flesta avhoppet sker tidigt i utbildningen, vanligtvis under det första läsåret. De uppföljningar som har gjorts visar att den vanligaste orsaken är bristande studiemotivation och svårighet att ägna sig heltid åt studierna. Många av de som hoppar av är osäkra i sitt yrkesval och/eller arbetar vid sidan av sina studier (inte sällan som obehörig i förskolan). När de upptäcker att studierna, och yrket, är mer krävande än de hade förväntat sig, är inte motivationen tillräckligt stark för att de ska ägna sig mer helhjärtat åt sina studier. Vi ser också från våra analyser av programretentionen att de som gör studieavbrott längre fram i sina studier tenderar att komma tillbaka efter en eller ett par terminer. Åtgärder som vi har vidtagit för att motverka andelen avhopp, förutom det som nämnts ovan, är att förtydliga redan från början att utbildningen förutsätter heltidsstudier. Vi har också sett att den utveckling som skett genom partnerskoleprojektet har bidragit till att minska andelen avhopp. Alla förskollärestudenter kommer nu till en partnerförskola som är särskilt utvald och förberedd på sitt delade utbildningsansvar. Detta gör att studenterna känner sig välkomna och omhändertagna, inte bara av sin handledare, utan av hela kollegiet inklusive förskollärdningen. Att det dessutom är flera studenter på varje förskola gör att de får ett bättre stöd av varandra under VFU:n såväl som i övriga kurser. Vi är också övertygade om att den kontinuerliga kontakten med – och intresset från – partnerförskolan under hela utbildningen gör att den studerandes motivation för yrket ökar.

Studentperspektiv

Öppenhet är inte bara en slogan i HDA:s vision. Att programmets lärare har en öppen och nära kontakt med sina studenter är också något som våra alumner vittnar om. Programmet värnar om att behålla lagom stora seminariegrupper som gör att alla studenter blir sedda och får möjlighet att

aktivt delta i diskussioner, vare sig de sker på campus eller på nätet. Öppenhet, närhet och småskalighet kännetecknar också de regionala partnerförskolor som medverkar i programmet. Förskollärarstudenterna riskerar med andra ord inte att försvinna i mängden, varken på högskolan, på nätet eller under sin VFU.

I områdesnämnden (ON) (beskrivs under Uppföljning, genomförande och resultat) ingår två studentrepresentanter, just nu dock ingen från just förskolläraryrket. Det är ON som beslutar om utbildningsplaner så studentrepresentanterna har där en reell möjlighet att påverka.

Som ett exempel på hur vi jobbar i kurser har *Rörelse och musik i förskolan* en schemalagd halvtidsvärdering då studenterna ges möjlighet att komma med synpunkter. Detta är ett tillfälle då alla kursens studenter är med och erfarenheten är att studenterna då vågar vara ärliga. Vi sluter oss till att så är fallet eftersom de muntliga värderingar som kommer fram vid dessa tillfällen ofta överensstämmer med de skriftliga som kommer fram i kursvärderingar.

Nästan alla kurser i programmet har det vi kallar campusdagar och dessa blir ofta bra tillfällen då alla ses en hel dag och mycket tid finns för att samtala med varandra. Sådana samtal leder inte sällan till förändringar av mer praktisk natur såsom schemaändringar och byte av examinationsdagar, men också ibland till mer genomgripande förändringar av kursen till nästa kurstillfälle.

Vi håller också i skrivande stund på att skapa ett studentprogramråd med två representanter från samtliga antagningsomgångar och detta kan vi kanhända få möjlighet att redogöra mer för vid intervjuerna. Upprinnelsen till behovet av ett studentprogramråd kommer från två håll. För det första uppmärksammades frånvaron av ett sådant i ONs granskning av programmet och för det andra blev det tydligt när vi insåg att vi kommer att vilja strukturera om programmet i sin helhet. Ett omstruktureringsarbete låter sig inte göras utan studentmedverkan (eller för den delen medverkan från förskolor i regionen). Det vi kan säga så här långt är att studenterna genomgående ställt sig väldigt positiva till att medverka.

Andra typer av ärenden som kommer upp via det informella studentinflytandet berör ofta studenternas studie- och livssituation där de frågar om någon form av anpassning, t.ex. inlämning av uppgifter eller gruppindelning. I den mån det är möjligt och rimligt så försöker vi alltid att tillmötesgå studenternas behov. Studenter med intyg om anpassning får alltid, i dialog med kursansvarig och undervisande lärare, den anpassning som behövs.

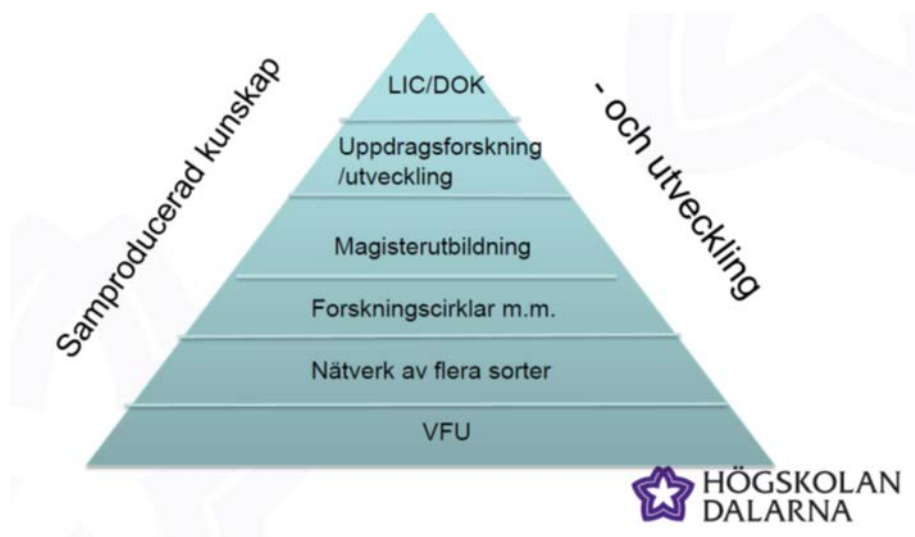
Arbetsliv och samverkan

Ofta hörs studenter önska mer av konkreta metoder och tips på praktiska tillvägagångssätt i olika situationer. Genom programmet söker vi på olika sätt göra studenterna uppmärksamma på att den beredskap de behöver för att möta förändringar i arbetslivet sällan låter sig fångas i konkreta metoder. I kursen *Sociala relationer, konflikter och makt* möter vi, som ett exempel, ofta studenter som efterfrågar konkreta metoder för att lösa konflikter medan vi istället erbjuder något av ett smörgåsbord av teorier som kan vara behjälpliga i att forma olika metoder för olika tillfällen. Utmaningen för oss lärare på programmet är kommunikationen till studenterna, men också att med

jämna mellanrum lägga in övningar som gör att studenterna själva ser och förstår att de teoretiska studierna faktiskt hjälper dem att utveckla en större handlingsförmåga.

De studenter som läser programmet just nu blir konkret uppmärksammade på att ständiga förändringar sker i förskoleverksamheten av arbetet som pågår med en ny läroplan för förskolan. Ett utvecklingsområde för oss har i detta sammanhang synliggjorts, då frågan har väckts om hur vi bäst fångar upp aktuella skeenden. Vi är ofta "fångar" i våra egna schemastrukturer och alla kurser är fyllda med sådant vi bedömt viktigt. Hur skapar vi då tid för att tillsammans med studenterna fånga upp och diskutera det som sker i vår samtid? Vi har ännu inte svaret på den frågan men ämnar inte släppa den innan vi har det.

PUD utgör navet i HDa:s samverkan med det omgivande samhället. Ursprungligen var samverkan fokuserad på studenternas VFU och den är fortfarande basen i arbetet, men över tid har samverkan kommit att omfatta en betydande mängd gemensamt drivna och gemensamt finansierade aktiviteter och projekt. Bland dessa kan nämnas nätverk av många slag, kollegialt lärande (ex forskningscirklar), magisterutbildningar, verksamhetsnära forskning (*Skolforskningsfonden*) och forskarutbildning för verksamma lärare och förskollärare (*forskarskolan Skolnära*). Allt samarbete som sker inom de olika nivåerna i nedanstående figur bygger på idén att utveckla ny kunskap genom att knyta samman verksamheten i skola och förskola med akademien.

Rådet för Pedagogiskt Utvecklingscentrum Dalarna (PUD-rådet) är HDa:s och skolhuvudmännens övergripande gemensamma organ för skolutveckling och lärarutbildning. Till PUD-rådet är samtliga kommuner i Dalarnas län anslutna, samt ett antal kommuner i Örebro, Västmanlands, Gävleborgs och Jämtlands län. Till dessa kommer även ett antal fristående skolor. Rådets ledamöter utses av PUD:s medlemsorganisationer, vilket inom sig utser ett Arbetsutskott (AU). PUD-rådet sammanträder två gånger per år medan AU träffas 3-4 gånger per termin.

En särskild samfinansierad satsning på praxisnära forsknings- och utvecklingsarbete är initierad av PUD-rådet och reglerad i 2013 års partnerskapsavtal – *Lärarutbildning och rektorsutbildning som skolutveckling*. Sammantaget har denna verksamhet sedan starten gjort satsningar omfattande ca 21 mnkr på forskning i samband med lokala utvecklingsprojekt. Den senaste utlysningen genomfördes

verksamhetsåret 2017 då ytterligare 3 mnkr ställdes till förfogande för praxisutvecklande gemensamma forsknings- och utvecklingsprojekt.

Efter önskemål från PUD-rådet har en samfinansierad forskarskola "Skolnära" startats ht 2013. Forskarskolan vänder sig enbart till verksamma lärare i PUD-regionen och fokuserar verksamhetsnära praxisutvecklande skolforskning. Från ht 2013 är fem doktorander inskrivna och bedriver forskarstudier på 50%. Samverkan i utbildningen sker med Karlstad universitet. Hösten 2016 påbörjade ytterligare en grupp om fem doktorander forskarutbildning. Samverkan skedde då med Umeå universitet.

En fortsatt satsning på kompetensutveckling inom lärarprogrammen genomförs under 2017. Satsningen utgår från de olika programmens specifika utvecklingsbehov.

En särskild satsning görs för att utveckla verksamheten inom området styrning och ledning av skola och förskola. Målet är att samverkan inom ledarskapsområdet får en heltäckande struktur från grundläggande utbildning via kompetensutveckling till forskning och forskarutbildning. Inom ledarskapsområdet bedrivs redan nu utbildningar på avancerad nivå inom rektorsprogrammet. En verksamhet med fokus på *styrning och ledning av förskolor och skolor* skulle komplettera bilden och förstärka HDA:s roll som samverkanspart i utvecklingen av ledare i regionen såväl som utvecklingen av kunskap om ledarskapet i sig och ligger väl i linje med Högskolans nyligen antagna vision om *Samskapande*.

PUD ansvarar också för all uppdragsutbildning inom skol- och lärarutbildningsområdet. Verksamheten styrs i hög grad av de behov som skolhuvudmän i regionen redovisar samt de satsningar som initieras från Utbildningsdepartementet via Skolverket. Pågående regeringsuppdrag för skolans utveckling som *Rektorsprogrammet, Rektorslyftet, Lärarlyftet II, Matematiklyftet, NT-satsningen, VAL II, Sex- och samlevnad, Läs-och skrivlyftet och Nyanländas lärande* är centrala projekt i PUD. Satsningarna ingår som delprogram i den pågående statliga reformeringen av skolan och i Högskolan tillför de viktiga resurser utöver anslagsram och takbelopp. Målsättningen för år 2017 är att behålla samma nivå på Lärarlyftet och VAL II samt att utöka volymen på Läs- och skrivlyftet samt satsningar på Nyanländas lärande. En målsättning är också att vara en stor aktör vad gäller Skolverkets nya satsning på nationella skolutvecklingsprogram.